

ШУМІЛІНА О. А.

Шуміліна Ольга Анатоліївна — доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Львівської Національної музичної академії імені М. В. Лисенка (Львів, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2615-1208>

ІТАЛІЙСЬКІ ПЕРІОДИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ МАКСИМА БЕРЕЗОВСЬКОГО ТА ЇХ РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО МУЗИЧНОГО СТИЛЮ

Охарактеризовано періоди життєтворчості Максима Березовського, пов'язані з його перебуванням в Італії. Їх у житті українського композитора другої половини XVIII століття було два, хоча загальновідомо тільки про один — болонський. Підкреслено навчальну мету італійських подорожей М. Березовського, їх вплив на формування професійної майстерності митця в інструментальному виконавстві і композиторській творчості. Аналіз подій здійснено на основі інформації з прижиттєвих документальних джерел, правильне прочитання яких висвітлює справжній сценарій життєтворчості М. Березовського. Зазначено, що події обох італійських стажувань цілком вписуються в новий біографічний сценарій і пояснюють його окремі деталі. Доведено, що перше перебування в Італії сприяло прискореному удосконаленню виконавської майстерності М. Березовського як музиканта-інструменталіста, що вплинуло на його кар'єру у придворних оркестрах Петербурга. Становлення і яскравий прояв індивідуального музичного стилю у сфері духовної музики відбувались до початку професійних занять композицією у Болоньї, а під час болонського стажування митець опанував і вдосконалив італійську манеру написання світської інструментальної й оперної музики. Наведено аргументи щодо створення духовного концерту «Не отвержи мене во время старости» не в останні роки життя, на вершині професійної зрілості, а протягом першого петербурзького періоду, до 1769 року, коли досить молодий М. Березовський перебував на службі у придворних оркестрах Петербурга.

Ключові слова: творчість Максима Березовського, італійське стажування, камер-музикант, індивідуальний музичний стиль, концерт «Не отвержи».

Постановка проблеми. Доля Максима Березовського завжди вражала труднощами і випробуваннями, а його творчість є одним з перших прикладів автобіографічності в музиці. Останнім часом життєвий шлях і творча спадщина митця постають з іншого боку. Нещодавно було виявлено значну кількість світських і духовних творів, які проливають світло на маловідомі сторінки його творчості. Уточнюються біографічні відомості, які протягом XIX–XX століть були міфологізовані. До цієї роботи долучаються і дослідники, і виконавці. Незважаючи на значний інформаційний прорив, деякі важливі питання дотепер залишаються не розкритими або не доведеними до кінця. Одне із них — з'ясування того, коли і яким чином М. Березовський опанував професію музиканта-виконавця і композитора, а також розкриття процесу становлення його індивідуального музичного стилю в контексті справжнього сценарію життєтворчості.

Аналіз останніх досліджень. Творчість М. Березовського висвітлено у численних публікаціях, починаючи від ХІХ століття, однак практично усі вони містили інформацію, яка не зовсім правильно відображала реальні події біографії митця. Оскільки новий погляд на життєтворчість М. Березовського на основі відомостей із прижиттєвих документальних джерел було презентовано нещодавно, у статтях 2018 року¹, в усіх наявних працях питання індивідуального музичного стилю розглядалось тільки у проекції на композиторську творчість. Однак ця галузь діяльності М. Березовського була лише одним з етапів кар'єри музиканта-виконавця, тому це питання потребує додаткового вивчення і відображення з урахуванням усіх аспектів життєтворчості.

Мета статті — розглянути формування професійної майстерності М. Березовського у виконавській і композиторській сферах, що позначилося на становленні індивідуального музичного стилю, з'ясувати роль італійських періодів у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що М. Березовський відвідував Італію один раз, з навчальною метою. Перебування було досить тривалим — чотири роки, протягом яких М. Березовський і навчався, і подорожував містами північної Італії, це зокрема Болонья, Піза, Ліворно, можливо, Флоренція. Навчався він як композитор, брав приватні уроки у досвідченого і надзвичайно авторитетного італійського композитора і педагога Джованні Батіста Мартіні. І поїздки, і приватні уроки фінансувала дирекція російських імператорських театрів — у той час це називали пенсіоном. Після уроків падре Мартіні, які тривали протягом 1770 року, М. Березовський успішно витримав екзамен на звання академіка Болонської філармонічної академії (травень, 1771) і почав писати інструментальні й оперні твори світського характеру.

Відомо, що на замовлення графа Олексія Орлова, чия військова ескадра перебувала в італійському місті Ліворно, М. Березовський написав оперу «Демофонт», що коштами графа Орлова її було поставлено в місцевому оперному театрі в лютому 1773 року, під час щорічного карнавалу. Постановка мала успіх і здобула схвальні відгуки в тогочасній місцевій пресі. Через рік, перебуваючи в Пізі, М. Березовський написав Сонату для скрипки і чембало. В Італії була написана й тричастинна Симфонія для камерного оркестру, яка, імовірно, є увертюрою до опери «Демофонт». Усі ці твори зовсім не подібні до відомих і новознайдених хорових концертів митця. Вони написані в італійській манері, яку український композитор дуже добре опанував під час занять у Болоньї, виявляють свободу мислення, легкість письма і незалежність від церковної музики.

Чотирирічне перебування М. Березовського в Італії, протягом якого він навчався як світський композитор, його відчутне професійне зростання надало підстави вважати цей час окремих періодом життєтворчості, який дослідники називають італійським.

Точна дата виїзду М. Березовського на італійське стажування протягом тривалого часу була не відомою. У першій біографії 1805 року² вказано, що він поїхав до Італії 1765 року і перебував там 9 років. Ці відомості повторювались у наступних публікаціях, доки не було виявлено документальних записів, згідно з якими митець виїхав з Російської імперії у 1769 року — спочатку до Відня, а звідти — до Болонью³.

---

¹ Шумилина О. А. Мифы о Максиме Березовском: причины появления и пути преодоления // Вестник музыкальной науки. Ежеквартальный специализированный журнал Новосибирский государственной консерватории имени М. И. Глинки. Новосибирск, 2018. № 1 (19). С. 12–19; Шуміліна О. А. Реконструкція біографічного сценарію життєтворчості М. Березовського у світлі основних положень концепції вікового музикознавства Н. Савицької // Українська музика. Науковий часопис ЛНМА імені М. В. Лисенка. Львів, 2018. Число 3 (29). С. 21–28.

² Болховитинов Е. Березовский // Друг просвещения. Санкт-Петербург, 1805. Июнь. С. 224–225.

³ Рыцарева М. Максим Березовский: Жизнь и творчество композитора. Санкт-Петербург : Композитор — Санкт-Петербург, 2013. С. 94–95.

Відомості про його від'їзд 1765 року не була помилковою, бо подорож на північ Італії, у Болонью та інші італійські міста, була для М. Березовського не першою, і це документально підтверджено. У серпні 1764 року Березовському було виписано закордонний паспорт для від'їзду в Італію за дорученням графа К. Розумовського, який вивіз юного Березовського із Глухова до Петербурга взимку 1757/1758 року і опікувався ним на початковому етапі його музичної кар'єри. Це означало й фінансову допомогу, передусім, для професійного зростання, для самовдосконалення шляхом навчання.

Невідомо, чи сплачував К. Розумовський за приватні уроки юного Березовського вокаліста з італійською співачкою Нунціатою Гарані, які відбувались в Оранієнбаумі наприкінці 50-х років XVIII століття. Однак після мутації голосу М. Березовському потрібно було змінити характер діяльності, оскільки його дитяче сопрано перетворилось на бас, практично, не потрібний в італійській опері і, можливо, не настільки якісний, як голос до мутації. Залишаючись у штаті придворної італійської опери як оперний співак, М. Березовський захопився грою на музичному інструменті. Напевно, навчання було успішним, тому невдовзі він поїхав до Італії вдосконалювати виконавську майстерність. І поїздки, і приватні уроки оплачував граф К. Розумовський.

26 серпня 1764 року М. Березовський одержав закордонний паспорт. У відповідному журналі міститься запис: «*В Малую Россию до Киева Малороссийскому дворянину Максиму Березовському да купцу Ивану Константинову, посланным от Его сиятельства гетмана графа Разумовского в Италию*»¹. Дослідники вважають, що цей запис не стосується М. Березовського, бо в ньому допущено помилки у написанні прізвища. Через 35 років після публікації цього документа тільки Л. Івченко навела аргументи на користь того, що йдеться саме про композитора Максима Березовського, зважаючи на його контакти з К. Розумовським². Ми розділяємо позицію й аргументацію Л. Івченко і зазначимо, що запис містить досить багато цікавої інформації про М. Березовського. По-перше, вказано його соціальне походження — малоросійський дворянин, що, ймовірно, надавало певні привілеї, зокрема вищу платню. По-друге, зазначено, що він спочатку прямує до Києва, а вже потім — до Італії. По-третє, він подорожує з купцем І. Константиновим, який, за нашими припущенням, вирішує у цій подорожі фінансові питання. Зазначимо, що для М. Березовського це був один з останніх шансів здійснити професійну подорож коштами К. Розумовського, на той час повновладного гетьмана Війська Запорізького. Менш як за три місяці, 17 листопада 1764 року, цю високу посаду було скасовано, як і гетьманством. К. Розумовський втратив частину своїх повноважень, йому було довічно заборонено відвідувати Україну.

У яке італійське місто поїхав М. Березовський і в кого з виконавців він брав уроки гри ще не доведено, але достеменно відомо, що він перебуває там протягом одного року і повертається до Петербурга в серпні 1765 року. У Петербурзі він полишає італійську трупу³, у якій продовжував обіймати посаду співака, хоча вже кілька років не виходив на сцену через мутацію і подорож до Італії. Разом із М. Березовським з оперної трупи пішла значна кількість італійських співаків, і все це сталося напередодні приїзду до Петербурга відомого італійського композитора Бальтасаре Галуппі, запрошеного Катериною II на посаду першого придворного капель-

¹ Рыцарева М. Композитор М. С. Березовский: Жизнь и творчество. Ленинград : Музыка, 1983. С. 74–75.

² Івченко Л. В. Реконструкція нотної колекції графа К. Г. Розумовського за каталогами XVIII сторіччя. Київ, 2004. С. 36.

³ Відомості про вихід М. Березовського зі складу італійської придворної оперної трупи публікує Р. Мозер; див.: Mooser R.-A. Annales de la musique et des musiciens en Russie au XVIIIe siècle. Vol. 2 : L'époque glorieuse de Catherine II: période 1762–1796. — Genève : Ed. du Mont-Blanc, 1951. P. 21, 37.

мейстера. Його неприємно вразив стан італійської опери. У кожного виконавця були свої причини для того, щоб залишити її. Якщо італійські співаки повернулись до Італії, то М. Березовський вступив у Придворний оркестр на посаду виконавця-інструменталіста.

Точна дата цієї події не відома, але як про М. Березовського як про виконавця-інструменталіста ідеться одному з повідомлень у серпні 1766 року про виконання хорового концерту — його названо *музикантом*¹. Уже через два роки німецький академік Я. Штелін в огляді культурно-музичного життя столиці Російської імперії називає М. Березовського *камер-музикантом* і *басом*². Статус камер-музиканта означає перехід М. Березовського в інший, найкращий Придворний оркестр Петербурга, музикантами якого були віртуози, переважно іноземці³. Бас означає не співацький голос, а музичний інструмент, на якому під час написання «Записок» грав М. Березовський. У тогочасних німецькомовних текстах слово *бас* означало низький струнний акомпануючий інструмент — віолончель або контрабас. Перехід у найкращий придворний оркестр свідчить, що на той час М. Березовський володів своїм інструментом на одному рівні з іноземцями-віртуозами, тобто його виконавська майстерність була надзвичайно високою. Усе це стало можливим внаслідок першої професійної подорожі митця до Італії, яка тривала протягом 1764–1765 років і була пов'язана зі зміною виду музично-виконавської діяльності — зі співацької на інструментальну. Опанування гри на музичному інструменті дало можливість працевлаштуватися в одному з Придворних оркестрів Петербурга, а невдовзі перейти у найкращий оркестр. Отже, перша подорож до Італії, безсумнівно, сприяла становленню індивідуального музичного стилю митця, але поки що в галузі інструментального виконавства, це виявилось у швидкому зростанні рівня виконавської майстерності.

Працюючи у придворних оркестрах Петербурга, М. Березовський починає писати хорові концерти для православної церкви. Із прижиттєвих документальних джерел відомо, що один із них було виконано у серпні 1766 року в янтарній кімнаті Царськосільського палацу у присутності імператриці Катерини II⁴. Ще п'ять концертів були написані протягом двох наступних років і були схвально оцінені італійськими музикантами (зокрема Б. Галуппі) і представниками імператорського двору, про що повідомляє німецький академік Я. Штелін⁵. Із його повідомлення випливає, що духовних концертів у М. Березовського було більше, оскільки зазначаються найкращі, а серед п'яти вказано на знаменитий шедевр «Не отвержи мене во время старости». Імовірно, що яскравий композиторський талант музиканта-інструменталіста став підставою для прийняття рішення про другу поїздку М. Березовського в Італію, тепер уже для вдосконалення композиторської майстерності і коштом дирекції імператорських театрів, яка опікувалась і оперними співаками, і придворними оркестрами.

За документами, М. Березовський перетинає західний кордон Російської імперії 26 травня 1769 року і спочатку прямує до Відня, кур'єром до посла Дмитра Михайловича Голіцина, про що зазначено в одному з рапортів про перетин кордону: «26 мая в Вену находящемся тамо полномочному министру князю Голицыну курьером

¹ Рыцарева М. Композитор Максим Березовский. С. 48.

² Штелин Я. Известия о музыке в России // Музыка и балет в России XVIII века. Ленинград : Тритон, 1935. С. 59, 95.

³ Детальніше про придворні оркестри Петербурга у 60–70-ті роки XVIII століття див.: Березовчук Л. Н. Придворный оркестр // Музыкальный Петербург. Энциклопедический словарь. Т. I : XVIII век. Кн. 2 (К–П). Санкт-Петербург : Композитор, 1998. С. 413–420.

⁴ Рыцарева М. Композитор Максим Березовский. С. 48.

⁵ Штелин Я. Известия о музыке в России. С. 59–60.

Максим Березовской»¹. Уже з Відня, побувши там майже рік, М. Березовський їде до Болоньї для занять з відомим італійським педагогом Джованні Баттіста Мартіні. Однак він не має рекомендаційних листів, і такого листа вже *post factum* надсилає до падре Мартіні директор російських імператорських театрів Іван Єлагін, повідомляючи педагогу: «Один музикант з моєї країни, що служить в імператорських театрах, головним управляючим яких я маю честь бути, дає мені право написати Вам, це пан Березовський, який вже перебуває серед Ваших учнів у Болоньї»². З цього листа, відправленого з Петербурга в лютому 1770 року, дізнаємося, що в той час М. Березовський вже був у Болоньї і заняття у падре Мартіні вже розпочалися.

Ситуація з рекомендаційними листами і раптовою появою М. Березовського у Болоньї означає, що рішення про стажування приймалося, коли музикант уже перебував за межами Російської імперії, і що М. Березовський поїхав у Європу з іншою метою, а навчання в Болоньї стало певним «прикриттям». Як відомо, Росія у той час перебувала у стані війни з Османською імперією за вихід до Чорного моря. Частиною цієї кампанії стала організація антитурецьких повстань серед християнських народів на Балканах та військові операції російського флоту в Середземному морі. Для підготовки і проведення цих операцій в тилу Османської імперії до Європи протягом 1769–1770 років відправляли довірених осіб, доручаючи їм певні завдання. М. Березовський, відправлений до Відня кур'єром, знав італійську мову і міг бути залучений до цих подій як перекладач чи виконавець інших доручень. Оскільки війна набула затяжного характеру і завершилась тільки 1774 року підписанням Кючук-Кайнарджийського миру, М. Березовського залишили в Європі і відправили навчатись у Болонью. Цим пояснюється й відсутність рекомендаційних листів, і тривала подорож містами північної Італії після завершення навчання, і контакти з графом О. Орловим, командувачем середземноморської ескадри російського флоту, яка під час військових подій квартирувала в Ліворно.

Як би там не було, незважаючи на роль політичного компонента у прийнятті рішення про поїздку М. Березовського в Європу, митець одержав ще одну можливість навчатись в Італії, тепер уже — композиції. Заняття сприяли опануванню італійської манери письма, яку він добре знав як виконавець, а тепер засвоїв як композитор. У цьому переконує написання ним оперних та інструментальних творів світського характеру, чого не траплялось раніше. Отже, головним творчим результатом другої італійської поїздки М. Березовського стало вдосконалення майстерності як композитора.

Після тривалого перебування М. Березовського в Італії змінився і його статус. На зворотному шляху до Петербурга, перетинаючи західний кордон Російської імперії, митець вказує, що він є капелмейстером, хоча формально був камер-музикантом. Запис про це міститься в рапорті про перетин кордону від 19 жовтня 1773 року: «Из Италии Российский Капельмейстер Максим Березовский и служитель Архип Марков»³. Право називатися капелмейстером М. Березовському надавало звання *Maestro di cappella*, здобути за результатами атестаційного іспиту в Болонській філармонічній академії, а невдовзі, після повернення до Петербурга, призначають на посаду другого капелмейстера, зобов'язуючи писати балети до оперних вистав⁴.

¹ Рыцарева М. Максим Березовский. С. 94–95.

² Padre Martini's collection of letters in the Civico museo bibliografico musicale in Bologna: an annotated index / Anne Schnoebelen. New York : Pendragon Press, 1979. № 2244; Юрченко М. Максим Березовський в Італії // Українська музична спадщина. Статті. Матеріали. Документи. Київ : Муз. Україна, 1989. Вип. 1. С. 70.

³ Рыцарева М. Максим Березовский. С. 94–95.

⁴ Такі обов'язки вказано у «Штаті театральним службовцям» 1766 року. Див.: Шуміліна О. Реконструкція біографічного сценарію життєтворчості Максима Березовського у світлі основних

Отже, значення обох італійських періодів у становленні Березовського-музиканта і Березовського-композитора було особливим. Набутий в Європі виконавський досвід, опанування італійської манери письма надали митцю можливість писати в жанрі духовного концерту, що сприяло реформуванню цього жанру, проникненню в його музичну мову й формотворення ознак класичного стилю. Реформування сталося не шляхом поступових змін, а внаслідок стрімкого прориву, оскільки вже перші духовні концерти М. Березовського, написані між двома поїздками до Італії, позначені новою манерою письма, а деякі з них є справжніми шедеврами, зокрема названий Я. Штелінім «Не отвержи мене во время старости», який переважна більшість сучасних музикантів вважає останнім творінням М. Березовського, а твердження про появу цього концерту у ранній період творчості сприймає як абсурд.

Поважаючи позицію музикознавців, сформовану під впливом перших біографій М. Березовського, написаних у ХІХ століття, наводимо аргументи на користь того, що концерт «Не отвержи мене во время старости» все ж таки був написаний у ранній період творчості митця. Для цього вкажемо на те, що музикант-інструменталіст Придворного оркестру міг написати такий шедевр тільки за умови, що мав авторитетного й досвідченого консультанта, чия творчість була взірцем для наслідування, а практичні поради заміняли уроки композиції. У перший петербурзький період творчості М. Березовського такою особою був Бальтасаре Галуппі, який перебував у Петербурзі протягом 1765–1768 років, обіймав посаду першого придворного капельмейстера і на замовлення двору писав духовні концерти для православної церкви. Ці концерти мало відомими і мало доступними. Їх кілька разів публікували у ХІХ столітті (вперше — за часів Д. Бортнянського), а до того вони поширювались у рукописних списках. Нині в Україні вони практично не виконуються.

Порівняльний аналіз духовних концертів Б. Галуппі і ранніх концертів М. Березовського дає можливість дійти висновку про між дивовижні паралелі між ними, які не можна пояснити ані епохою, ані стилістичною подібністю духовної музики доби раннього класицизму. На наш погляд, причини криються не настільки глибоко і полягають у *наслідуванні* молодим митцем основних прийомів komponування досвідченого майстра.

Серед написаних у Петербурзі православних духовних творів Б. Галуппі ми виявили прототип концерту «Не отвержи мене во время старости» М. Березовського. Це двочастинний концерт «Плотию уснув яко мертв». На спадкоємність зв'язку між цими концертами вказують такі деталі:

1) у концерті «Плотию уснув яко мертв» абсолютно не відчувається, що його написав італієць; складається враження, що це твір українського композитора другої половини ХVІІІ століття;

2) концерт співався у Велику суботу перед Великоднем, тому музика першої частини стримано скорботна, а дещо швидша фінальна фуга має лірико-драматичний характер;

3) частини написано в одній тональності (*до мінор*), і між ними наявна фрігійська каденція;

4) виклад і розвиток музичного матеріалу в обох частинах концерту вказує на вагому роль контрапунктування як принципу творення багатоголосої хорової тканини;

5) скорботна наспівність першої частини показана з перших тактів, тоді як драматична сутність фуги розкривається ближче до кінця;

б) емоційне нагнітання і підхід до кульмінації у фузі приводить до перерваної каденції на двічі зменшеному септакорді, після чого звучить коротке *Adagio*.

Усі ці ознаки наявні і в концерті «Не отвержи» М. Березовського, написаному надзвичайно майстерно. Це означає, що обидва ці концерти справді могли бути створені в один час і в одному місці. Після стажування в Болоньї, М. Березовський став писати духовну музику по-іншому, і такого надмірного драматизму в його хоро-вих концертах вже не було.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, здійснений аналіз життєтворчості М. Березовського в аспекті становлення індивідуально-го музичного стилю надав можливість виявити вагому роль обох італійських періодів творчості у зростанні його виконавської і композиторської майстерності. Якщо здобути в Італії виконавські навички сприяли кар'єрному зростанню — переходу в найкращий оркестр Петербурга, у якому працювали музиканти віртуози, переважно іноземці, то здобути у Болоньї композиторські знання, спільно з виконавським досвідом, дали підстави продовжити роботу в жанрі духовного концерту, надзвичайно успішно розпочатої між двома італійськими подорожами. Перспективи подальшого вивчення цієї теми полягають у пошуках прижиттєвих документів з інформацією про творчість М. Березовського і в ретельному дослідженні питання витоків композиторського стилю митця в аспекті впливу творчості Б. Галуппі, а також композитора А. Рачинського, одного з перших авторів духовних концертів нового стилю, з яким юний М. Березовський спілкувався у Глухові, ще до того, як потрапив у Петербург.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Березовчук Л. Н. Придворный оркестр // Музыкальный Петербург. Энциклопедический словарь. Т. I : XVIII век. Кн. 2 (К–П). Санкт-Петербург : Композитор, 1998. С. 413–420.
2. Болховитинов Е. Березовский // Друг просвещения. Санкт-Петербург, 1805. Июнь. С. 224–225.
3. Івченко Л. В. Реконструкція нотної колекції графа К. Г. Розумовського за каталогами XVIII сторіччя. Київ, 2004. 642 с.
4. Рыцарева М. Композитор М. С. Березовский: Жизнь и творчество. Ленинград : Музыка, 1983. С. 74–75.
5. Рыцарева М. Максим Березовский: Жизнь и творчество композитора. Санкт-Петербург : Композитор — Санкт-Петербург, 2013. С. 94–95.
6. Штелин Я. Музыка и балет в России XVIII века / пер. с нем. и вступ. ст. Б. И. Загурского; под ред. и с предисл. Б. В. Асафьева. Ленинград : Тритон, 1935. 191 с.
7. Шумилина О. Мифы о Максиме Березовском: причины появления и пути преодоления // Вестник музыкальной науки. Ежеквартальный специализированный журнал Новосибирский государственной консерватории имени М. И. Глинки. Новосибирск, 2018. № 1 (19). С. 12–19.
8. Шуміліна О. Реконструкція біографічного сценарію життєтворчості М. Березовського у світлі основних положень концепції вікового музикознавства Н. Савицької // Українська музика. Науковий часопис ЛНМА імені М. В. Лисенка. Львів, 2018. Число 3 (29). С. 21–28.
9. Юрченко М. Максим Березовський в Італії // Українська музична спадщина. Статті. Матеріали. Документи. Київ : Муз. Україна, 1989. Вип. 1. С. 67–79.
10. Mooser R.-A. Annales de la musique et des musiciens en Russie au XVIIIe siècle. Vol. 2: L'époque glorieuse de Catherine II: période 1762–1796. Genève: Ed. du Mont-Blanc, 1951. 680 p.
11. Padre Martini's collection of letters in the Civico museo bibliografico musicale in Bologna: an annotated index / Anne Schnoebelen. New York: Pendragon Press, 1979. 721 p.

REFERENCES

1. Berezovchuk, L. N. (1998). The court orchestra. *Musical Petersburg. Encyclopedic Dictionary*. Vol I: 18th century. [XVIII vek]. Book. 2 (K–P) [Pridvornny orkestr. Muzykal'nyy Peterburg. Entsiklopedicheskiy slovar']. Saint Petersburg, pp. 413–420 [in Russian].
2. Bolkhovitinov, Y. (1805). Berezovsky. *Friend of Enlightenment [Berezovsky. Drug prosveshcheniya]*. Saint Petersburg, pp. 224–225 [in Russian]
3. Ivchenko, L. V. (2004). *Reconstruction of the musical collection of Count K. Rozumovsky for catalogs of the eighteenth century [Rekonstruktsiya notnoyi kolektsiyi hrafa K. H. Rozumovskoho za katalohamy XXVIII storichchya]*. Kyiv. 642 p. [in Ukrainian].
4. Rytsareva, M. G. (1983). *Composer M. S. Berezovsky: Life and work [Kompozitor M. S. Berezovskiy: Zhizn' i tvorchestvo]*. Leningrad, pp. 74–75 [in Russian]
5. Rytsareva, M. G. (2013). *Maxim Berezovsky: The life and work of the composer [Maksim Berezovskiy: Zhizn' i tvorchestvo kompozitora]*. Saint Petersburg, pp. 94–95 [in Russian].
6. Shtelin, Y. (1935). *Music and ballet in Russia of the XVIII century. [Muzyka i balet v Rossii XVIII veka]*. Leningrad. 191 p. [in Russian].
7. Shumilina, O. (2018). Myths about Maxim Berezovsky: the causes of the appearance and the ways of overcoming [Mify o Maksime Berezovskom: prichiny poyavleniya i puti preodoleniya]. *Bulletin of musical science*. Quarterly specialized journal of the Novosibirsk State Conservatory named after M. I. Glinka, No. 1 (19) Vestnik muzykal'noy nauki. Yezhekvartal'nyy spetsializirovanny zhurnal Novosibirskiy gosudarstvennoy konservatorii imeni M. I. Glinki, Issue 1 (19). Novosibirsk, pp. 12–19 [in Russian]
8. Shumilina, O. (2018). Reconstruction of the biographical scenario of Maxim Berezovsky's life-creativity in the light of the basic provisions of the concept of age-old musicology N. Savitskaya. *Ukrainian music*. Number 3 (29) [Rekonstrukciya biografichnogo scenariyu zhy'ttyetvorchosti Maksyma Berezovskoho u svitli osnovnykh polozhen' koncepciyi vikovogo muzykoznavstva N. Savycz'koyi. Ukrayins'ka muzyka]. Lviv, pp. 21–28 [in Ukrainian]
9. Yurchenko, M. (1989). Maksim Berezovsky in Italy [Maksym Berezovskyy v Italiyi] *Ukrainian musical heritage: Articles. Materials Documents [Ukrayins'ka muzychna spadshchyna: Statti. Materialy. Dokumenty]*. Vol. 1. Kyiv : Muzychna Ukrayina, pp. 67–79 [in Ukrainian].
10. Mooser, R.-A. (1951). *Annals of music and musicians in Russia in the eighteenth century*. Flight. 2: The glorious era of Catherine II: period 1762–1796. [Annales de la musique et des musiciens en Russie au XVIIIe siècle. Vol. 2: L'époque glorieuse de Catherine II: période 1762–1796]. Geneva: Ed. Of Mont Blanc. [in French].
11. *Padre Martini's collection of letters in the Civico museo bibliografico musicale in Bologna: an annotated index* (1979). New York: Pendragon Press. [in English].

Шумилина О. А. Итальянские периоды жизни и творчества Максима Березовского и их роль в становлении индивидуального музыкального стиля. Рассмотрены периоды жизни и творчества Максима Березовского, связанные с его пребыванием в Италии. Разъясняется, что в жизни известного украинского композитора второй половины XVIII века таких периодов было два, однако общеизвестно только про один — болонский. Отмечается обучающая цель итальянских путешествий М. Березовского, их влияние на формирование профессионального мастерства талантливого музыканта в области инструментального исполнительства и композиторского творчества. Анализ событий выполнен на основе информации из прижизненных документальных источников, правильное прочтение которой проливает свет на подлинный сценарий жизни и творчества М. Березовского. Указывается, что события обеих итальянских стажировок полностью вписываются в канву нового биографического сценария и объясняют его отдельные детали. Отмечается, что первое пребывание в Италии послужило ускоренному росту исполнительского мастерства М. Березовского как музыканта-инструменталиста, что помогло карьерному продвижению в придворных оркестрах Петербурга. Также отмечается, что яркое проявление индивидуальной манеры письма в сфере духовной музыки происходит до начала профессиональных занятий композицией в

Болонье, и что во время болонской стажировки М. Березовский осваивает и совершенствует итальянскую манеру сочинения светской инструментальной и оперной музыки. Приводятся аргументированные доказательства создания духовного концерта «Не отвержи мене во время старости» не в последние годы жизни, на вершине профессиональной зрелости, а в течение первого петербургского периода, до 1769 года, когда М. Березовский пребывал в довольно молодом возрасте и состоял на службе в придворных оркестрах Петербурга.

Ключевые слова: творчество Максима Березовского, итальянская стажировка, камер-музыкант, индивидуальный музыкальный стиль, концерт «Не отвержи».

SHUMILINA OLGA

Shumilina Olga — Doctor of Art Criticism, Associate Professor, Professor at the Department of music theory at M. Lysenko Lviv National Music Academy (Lviv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2615-1208>

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2019.126.197976>

THE ROLE OF ITALIAN PERIODS OF MAKSYM BEREZOVSKY'S LIFE AND CREATIVITY IN THE FORMATION OF INDIVIDUAL MUSICAL STYLE

Relevance of the study. The periods of life-creativity of Maxim Berezovsky, connected with his stay in Italy, are studied. It turns out that there were two of such periods, although only one Bolognian is commonly known. The educational purpose of the Italian travels of M. Berezovsky is mentioned, their influence on the formation of the professional skill of a talented artist in the field of instrumental performances and composer creativity.

The purpose of our article is to study the processes of forming the professional skill of M. Berezovsky in the performing and composing industry, which affected the formation of an individual musical style, and the clarification of the role of the Italian periods in this process.

Methodology. The analysis of events is made on the basis of information from the lifelong documentary sources, the correct reading of which sheds light on the true scenario of the life-creativity of M. Berezovsky. It is noted that the events of the two Italian internships fit in with the new biographical scenario and explain its individual details.

Results. It turns out that the first stay in Italy served as an accelerated growth of the performing arts of M. Berezovsky as a musician-instrumentalist, which affected his career at the court orchestras of St. Petersburg. It also appears that the formation and bright manifestation of the individual musical style in the field of spiritual music takes place before the beginning of the professional training sessions in Bologna, and that during the Bologna training, the artist mastered and perfected the Italian way of writing secular music. Substantiated evidences of the creation of a spiritual concert “Ne otverzhi mene vo vremia starosti” are provided in the last years of life, at the peak of professional maturity, and during the first Petersburg period until 1769, when M. Berezovsky was at a young age, and worked in orchestras of St. Petersburg.

Conclusions. Prospects for further study of a specified topic are the search for life documents with information on the creativity of M. Berezovsky and in a detailed study of the origins of the composer style of the artist in terms of the influences of creativity mentioned in the article by V. Galuppi, as well as composer A. Rachinsky — one of the first authors of spiritual concerts of a new style, with which the young M. Berezovsky contacted in Hlukhiv before he got to Petersburg.

Keywords: creativity of Maxim Berezovsky, Italian internship, chamber musician, individual musical style, concert “Ne otverzhi”.